

Az én márciusom

Simonffy Katalin és Miholcsa Gyula 2005-ben készült riportfilmje szöveggönyvének szerkesztett, bővített változata

Társadalom

Amikor 30 évvel ezelőtt tudósítóként belesöpöntem egy történelmi esemény, Marosvásárhely fekete márciusa (más néven marosvásárhelyi pogrom, románul violențele interetnice de la Tîrgu Mureș) kellős közepébe, azt hittem, sikerül a tényeket egymás mellé rakva az igazságot feltárni. Ugyanis az országot-világot megdöbbentő etnikai konfliktus nem a semmiből, nem előzmények nélkül és nem is váratlanul robbant ki. Az 1989. decemberi romániai forradalom eufórikus hangulata hamar elillant, a nemzet „ősi ellenségeivel”, a magyarokkal szemben elkezdődött a nacionalista uszítás. Okot is találtak rá, hiszen a rendszerváltást követően azonnal iskoláikat, intézményeiket kérték vissza.

Marosvásárhelyen már januárban elkezdett tüntetni az önálló Bolyai Farkas Líceumért a diákság. Február tizedikén, Sütő András felszólítására több tízezren vonultak fel némán, gyertyával és könyvvel a kezükben, a magyar nyelvű oktatás ügyéért a város főterén és utcáin. Március 2-án Tőkés László első parlamenti beszédében elmondta: „Ismét vannak nemzetiségi viták. Soviniszta román személyek a szeparatizmus vádját hangoztatják, holott mindössze arról van szó, hogy helyre kell állítani a kisebbségek iskolahálózatát. Egyesek elfelejtették a Ceaușescu-rendszernek a nemzeti kisebbségekkel szembeni asszimilációs politikáját, és most is a türelmetlenség, a többségi fölény politikáját folytatják, soviniszta kampányt indítanak a romániai magyarság demokratikus követeléseire ellen, és negatív befolyást gyakorolnak a kormányra is. Aggasztó a helyzet esetleges súlyosbodásának a veszélye.” Az Orvostudományi és Gyógyászati Egyetemen a magyar karok helyreállításáért folyt az izzapbirkózás, kétnapi eredménytelen tárgyalás után március 7-én ülősztrájkba kezdtek a diákok.

Az állami tévében naponta ömlöttek az álhírek, a magyar adás heti egyszeri jelentkezése kevésnek bizonyult ezeket

ellensúlyozni. Marosvásárhely állandóan terítéken volt a műsorokban „náluk és nálunk”. 1990. február közepétől hetente utaztam az akkor még magyar többségű városba hiteles információkért. De a román nézőket nem érdekelték az „égbekiáltó nemzetellenes tettek” cáfolatai, mert másnap már újabb románellenes cselekedetekről számolt be az esti Híradó. Ilyen volt a március 16-i, „A 28-as gyógyszerár”-ként elhíresült tudósítás, amelyben a többségében románok lakta Tudor negyedben tüntetett a felháborodott tömeg a magyar felirat ellen. Forgatócsoportunknak szemtanúk beszéltek a randírozásról és a bántalmazottokról. A tömegbe hajtott egy ittas román férfi, de szándékosan elferdítve magyar provokációnak mondták. Ezzel elkezdődtek a március 19-i „első erőszakos cselekmények”.

Sminkelnek, megyek a stúdióba. Hátérhang, szimfonikus zene, majd kép is a marosvásárhelyi Kultúrpalotából, a koncertről.

Simonffy Katalin, szerkesztő: 1990. március 19-én délután műsorvezető voltam a Román Televízió bukaresti magyar adásában. „*Barátaim, magyar testvérek! Új tavaszi szelek fújnak a Posztarét felett.*” Aznap az első szabad

Simónffy Katalin,
szerkesztő

március 15-i ünnepekről készült összeállítást sugároztuk, amikor megcsörrentek a telefonok. Ismerősök és ismeretlen emberek egymás után hívták a szerkesztőséget, hogy Marosvásárhelyen nagy baj van.

Boros Zoltán, volt főszerkesztő: Március 19-én ugye 3 óras adásunk volt, négy órától hét óráig. Az adásnak a csapata lent volt a stúdióban, mi néhányan fenn a kilencedik emeleten, a szerkesztőségben, és jöttek a hírek, hogy a főtéren

Boros Zoltán
volt főszerkesztő

husángos emberek mászkálnak, hogy vétlen járókelőket szinte válogatás nélkül megtámadnak, hogy törnek-zúznak, az RMDSZ-székház környékén pedig kezd gyülekezni a nép. Sehol egy rendőr. *(Telefoncsörgés, archív felvételek, hanggal)*

S. K.: Ma is összeszorul a gyomrom, ha visszagondolok arra, amit akkor éreztünk. Tudtuk, hogy az utánunk következő híradó előtt mondanunk kell valamit a kialakult helyzetről. A média akkor nagyhatalom volt, a '89-es események után az ország lakói inkább hittek a televíziónak, mint a saját szemüknek. Ez volt az a történelmi pillanat, amikor úgy éreztük, rajtunk is múlik, hogy mi történik a továbbiakban.

B. Z.: Akkor ismét elkezdtünk telefonálgatni Vásárhelyre, főleg olyanoknak, akik ott laktak a főtér környékén vagy a Bolyai utcában, hogy mi is történik. Fél hét tájban valaki elmondta, hogy megjelentek katonai teherautók a központban, járnak körbe és itt-ott meg is állnak. Ez számunkra egy olyan jel volt, és a marosvásárhelyiek számára is, akik fel-

hívtak, hogy na végre, akkor talán helyreáll a rend.

S. K.: Adás után, késő este megtudtuk, hogy a Marosvásárhelyi főtéren garázdálkodó, botokkal felszerelt ittas emberek, akiket aznap teherautók szállítottak be a görgényvölgyi román falvakból, estére az RMDSZ-székháznál gyűltek össze. Betörték az ajtót, bent mindent szétverték, a padlásra szorult Sütő Andrást és az őt körülvevő magyarokat félholtra verték. Éjfél előtt telefonáltam Györfi György kollégámnak, hogy sürgősen indulnunk kell Marosvásárhelyre.

Györfi György, operatőr: Kalandként, akkor fiatal tévésként, ilyenben még nem vettünk részt, hát lelkesen mondtam igent, úgyhogy elmentem tankolni, be az autóba, s a csapattal leutaztunk Marosvásárhelyig, Schnedarek Ervin bácsiékhöz, és ők elmondták, hogy tulajdonképpen mi történt a téren.

Györfi György
operatőr

Schnedarek Ervin
stúdióvezető

Schnedarek Ervin, a Stúdió 7 vezetője:

Senki nem tudta, hogy milyen események következnek, hogyan peregnek a dolgok, minden nap egy újabb és újabb meglepetést hozott, és mi állandóan egy váratlan helyzet kel- lős közepébe csöp- pentünk bele. Az fil- mezett, akinek gépe volt.

S. K.: Március 20-án kora reggel kamerával felszerelve indultunk a megyei kórházba, megkeresni az RMDSZ-székházrombolás áldozatait. A súlyosan sebesült Sütő Andrást már nem találtuk ott, őt még aznap éjjel egy helikopter Bukarestbe szállította.

Sebesült. Szívszorító volt a bedagadt szemű, szétvert arcú sebesültek látványa. A furcsa az volt, hogy a média mélyen hallgatott a történekről. A Marosvásárhelyi Rádiót kivéve sem a késő esti, sem a kora reggeli tévéhíradó nem adott hírt a 19-i magyarverésről.

RMDSZ-székház.

A kórházból a főtérre menet az RMDSZ-székházban filmeztünk, ahol leírhatatlan volt a pusztítás. A félelem uralta az

ott levőket, a keserűség hangját hallottuk minden sarokból. Döbbenet kértünk, ki tehetett ilyen és miért, mit ártott nekik az a néhány magyar ember.

A főtéren egy magyar rendőrt szólított meg Gyuri, hogy megkérdezze, a parancsnokságnak mi a véleménye, erősítést kért-e, hogy többé ilyen ne fordulhasson elő.

Rendő: Nem vagyok a vezetőségből, ahogy tudom én, kértük a segítségét a katonaságnak, de amint értesültem, nem volt erre engedélyük. Valaki ugyanis nem engedélyezte, hogy a katonaság segítsen.

S. K.: A Rózsák terén az Avram Iancu-szobrot körülálló román fiatalokhoz magyar diákoktól körülvéve közelítettünk. Akkor még senki senkit nem bántott, de érezhetően nőtt a feszültség. A megyeházán izgatottan jöttek-mentek az emberek. Próbáltuk megfejtetni, hogy mi következhet még. A város magyarsága a megyeháza előtti téren gyülekezett és jóvátételt követelt.

„Követeljük, hogy vezényeljék ki a katonaságot és állják el az útját azoknak, akik menetelnek újra és újra büntényeket elkövetni a békés magyar tüntetők ellen.” (Bejátszó)

S. K.: „Az erkélyről románok és magyarok szónokoltak, csilapították az embereket. Válságstáb próbált kapcsolatot teremteni az ország elnökével, Ion Iliescuval és a legmagasabb rangú magyar tisztségviselővel, Király Károllyal. A tömeg azt skandálta, hogy jöjjenek Marosvásárhelyre. Mi magunk is belesodrótunk a történésekbe. Ahogy beleéltük magunkat a helyzetbe, egyre inkább a düh és a tehetetlenség kezdett eluralni. Éreztük, hogy politikai játszma zajlik a színpad mögött, de hogy valójában kik húzigálják a szálakat és miért, még nem derült ki. Ami akkor, ott körülöttünk zajlott, észérvekkkel megmagyarázhatatlan. De nem is a rációra alapoztak azok, akik kirobbantották a konfliktust.

A verekedés szürkületkor robbant ki. Györfi Gyuri, Farkas István és jómagam az ortodox templom mögött rekedtünk,

a románok táborában. És mert nem volt tanácsos egy csoportban mászkálni, többször elszakadtunk egymástól. Mindkettőjünkél kamera volt, ez lényegesen megnehezítette a helyzetünket.

Györfi György: Meglátták, csak meglátták a kamerát. Hiába a dzseki alá be volt téve, próbáltam filmezni, a kukucskálóba úgysem lehetett nézni, de ahhoz elég volt, hogy észrevegyék a kamerát. És engem ott helyben agyon akartak ütni. Elővettem a tévés igazolványomat, ettől egy kicsit megtorpantak, de amikor beleolvastak, hogy Györfi, akkor ugyanannyi, mintha nem is lett volna hivatalos sajtótudósítói minőségem. És ott már közrefogtak, sebtében egy padnak az ülőléceit letörték, és azt már emelték, hogy üssenek, amikor ott termett egy barna öltönyös középkorú férfi, elővett egy igazolványt, azt meglöbögatta mindenkinek a szeme előtt és azt mondta az embereknek, hogy engedjenek el, mert ő bevisz a rendőrségre, és ott majd kibelegnek és jól

megvernek. Én örvendtem, hogy kikerültem a csöcselék kezéből. Az ortodox templom sarka után elvezetett, utána megpenderített és azt kérdezte, hogy én most mit akarok. Hogyhogy mit akarok, mondom, hát le akarom filmezni, ami itt történik, ezt az eszméletlen eseményt. S azt mondja, inkább azzal foglalkozzam, hogy az életemet mentsem. Vehetem úgy, hogy ő most megmentette az életemet, egyúttal meg is köszönhetem neki, és tűnjek el innen, amíg jól van dolgom, mielőtt baj történik velem.

S. K.: A mögöttem lévő épületből egyforma husángokkal felfegyverzett emberek tódultak ki. Félttem is, meg aggódtam is a társaimért. Egy magyar ember felismert, neki mondtam meg, hogy nem merek bemenni a tömegbe, hogy megkeressem őket. A félelmem nem volt alaptalan. Pár perc múlva azt láttam, hogy ketten húzták a földön, az arca véres volt és csak a szemével intett, hogy ne hogy közeledjek hozzá. Azt sem tudom, ki volt, szeretném megköszönni neki, amit értem tett.

Smaranda Enache, a Pro Európa Liga társelnöke: Annak ellenére,

hogy tisztán láttuk a racionális és az irracionális összetevőit ennek a helyzetnek, nem tudtunk ellenállni hatékonyan. És az, hogy az ember érti, hogy mi történik körülötte, de nem tudja meggyőzni a többieket, nem tudja megállítani az eseményeket, ez egy olyan lidérces álom.

A következő napon, 1990. március 21-én csatatérre emlékeztetett Marosvásárhely főtere. A kora reggeli órákban filmeztünk még munkába menő embereket, majd összeszedtük a kazettákat, amelyeket marosvásárhelyi barátaink, kollégáink filmeztek, és elindultunk Bukarestbe.

S. K.: Akciófilmbe illő jelenet volt az, ahogy kiloptuk a kazettákat a katonaság által körülvett városból. Gyuri taposta a gázpedált, hogy legyen időnk az esti híradóig bevágni a tudósítást. Borosék lakásában készült el az anyag, mert féltünk, hogy a tévében eltűnteti valaki. Majd bevittük és kértük, hogy játsszák be a késő esti híradóba. Az országos közszolgálati média ugyanis két napig csak arról szövegelt, hogy a magyarok megtámadták a románokat. Március 19-ről olyan mélyen hallgattak, mintha nem is lett volna a 20-i etnikai összecsapásnak előzménye, kiobbantója.

B. Z.: Nos, ahogy megkaptam a kazettát, én azonnal megke-
restem a Híradó akkori vezetőjét, hogy végre itt van egy képes beszámoló, ha ti nem voltatok képesek lefilmezni semmit, akkor a mi kollégáink filmeztek és adásba lehet tenni az esti híradóba. Petre Popescu azt mondta, hogy megnézi a kazettát. Olyan egy-két óra múlva keresett meg ismét, valószínűleg nemcsak ő, hanem más is megnézte, és azt mondta, hogy hát ez most így nem megy adásba. Mondom, miért nem megy adásba, hiszen semmit nem közvetítettek, semmit nem filmeztetek Marosvásárhelyen, vagy nem adtatok. Azt mondja, hogy most nem megy adásba. Mondom, miért, magyarázd meg! Azt mondja: azért, mert meg kell várjuk, legyenek román sebesültek is.

Az első képes hír, ami bekerült a világsajtóba, és a Román Televízió híradója is mindegyre bejátszta, az agyba-főbe vert, megtaposott, zöld pulóveres férfi látványa volt. Eleinte azt hittük róla, hogy magyar az illető, később Mihai Cofariu görgényvölgyi paraszttal azonosították. (Őt az események

után a bukaresti kórházban kereste meg Koczka György szerkesztő és Kacsó Sándor operatőr.)

Koczka György szerkesztő: Domnul Cofariu, am venit din partea Redacției Maghiare al Televiziunii Române, să vă vizităm. (Cofariu úr, a Román Televízió Magyar szerkesztőségétől jöttünk meglátogatni Önt.) – Pă noi dumineca ne-o anunțat domnu părinte la biserică, a spus așa că o dat telefon de la Tg. Mureș să merem să manifestăm, marța, miercurea, sau joia, cînd o să fie nevoie la Tg. Mureș. Că o să tragă clopotele la biserica, și să sune sirena de la Consiliu. (Nekünk vasárnap a templomban mondta a pap, hogy telefonáltak Marosvásárhelyről, hogy menjünk tüntetni kedden, szerdán vagy csü-

törtökön, amikor szükség lesz rá Marosvásárhelyen. Mert meghúzzák a harangokat a templomban és megszólal a szíréna a tanácsnál.)

Kacsó Sándor
operatőr

Kacsó Sándor operatőr: Voltak körülötte emberek, akik ügyeltek rá, úgymond, de nem volt semmiféle ellenségeskedés. Az a hangulat, ami március végén volt, egy kicsit lecsillapodott. Cofariu egy őszinte, egyszerű ember.

Galbács Pál kollégámmal, ugyancsak operatőrként, együtt látogattuk meg Cseresznyés Pált a börtönben. Ugyanolyan őszinte, egyszerű ember. Ők ketten áldozatok voltak.

S. K.: A következő napokban elkezdődtek a tárgyalások a románságot védő Vatra Românească és a magyarság érdekvédelmi szervezete, az RMDSZ között. Hivatalosan csendszünetet rendeltek el a helyszínen és a médiában is. De sem a feltüzelt románság, sem a tévéhíradó nem tartotta be.

„Să vină minerii”, „jőjenek a bányászok” – skandálták a városa háza előtt tüntető románok, mikor a bejárat előtti mikrofonnál megjelent Gelu Voican Voiculescu kormányküldött. (Bejátszás)

Mi ezalatt lázasan dolgoztunk egy tízperces esemény-összefoglalón, amelyet a március 24-i, szombat délelőtti félórás adásunkban készültünk bemutatni. Sajnos aznap nem ment be. Nemcsak a szóban forgó hír nem került adásba, amely beszámolt a 19-i, magyarok elleni támadásról, hanem az a tízperces összeállításunk sem, amely tényszerűen, csúsztatások és féligazságok nélkül taglalta a marosvásárhelyi etnikai összetűzést. Jómagam aznap ismét Marosvásárhelyen voltam, a Schnedarek családnál ültünk a tévé előtt március 24-én és vártuk, hogy elkezdődjön a magyar adás.

Sch. E.: Ezek a fiúk az életüket kockáztatták, habár meg vagyok győződve, hogy ők akkor erre nem gondoltak, és nagy nehezen sikerült bizonyos eseményeket szalagon rögzíteni, és ebből a te segítségeddel összeállt egy kis film a bukaresti televízió-stúdióban, de a legnagyobb sajnálatunkra a szombat reggeli adásban nem ment be. Mindnyájan izgatottan vártuk a bombát, hogy csak lássák, nézzék: ez volt, ez az igazság.

S. K.: Félórás volt a műsor, ment a klasszikus zene, s láttam, hogy hiába várjuk az anyagunkat.

Sch. E.: Én fül- és szemtanúja voltam annak, amikor sírva, kiabálva, könyörögve kérted Boros Zoltánt, hogy tegye adásba a filmet mindenképpen.

Tomcsányi Mária bemondó: Hogy ne kerüljön be az az információ, ami tőlünk jött volna, elindult mindenhol a lebeszélés. Hogy ne tegyék be szombaton az általatok készített anyagot, mert felszítja a kedélyeket, és most nem kell. Valahogy rá kell venni az embereket, hogy lenyugodjanak, mert közben a vezetők tárgyalnak, és minden jó irányba halad, és ti most ne élezzétek a hangulatot. Ez jött az RMDSZ részéről, ez jött híradós részről is, s a tévé vezetősége részéről főleg.

Tomcsányi Mária
bemondó

Verestóy Attila

RMDSZ-szenátor:

Nem az egyszemélyes döntését közvetítette Király Károly úr, sem jómagam, amikor azt sugalltuk, hogy most ne menjen be semmilyen anyag a történekről addig, amíg az egyezés meg nem születik.

Sch. E.: Később tudatosult bennem, hogy egy sorsdöntő pillanat volt, ugyanis ha jól tudom, este, szombat este került adásba, vagy már pénteken, az ír televízió munkatársa által készített kompromittáló képsor, ahol kiválasztották a legkellemetlenebb képsort és azt közölték csak. Ha a mi kis alkotásunk szombaton reggel bemegy, ez gyökeresen megváltoztatta volna a mass media s a világmédia véleményét, mert hitelesen látták volna, hogy hol kezdődött el ez a dolog, ki kezdte, mi történt.

S. K.: A dokumentumfilmből ezen a ponton kimaradt egy fontos információ a szóban forgó anyag sorsát illetően. Nevezetesen az, hogy a rákövetkező hétfő délutáni magyar adásban egy meghökkentő díszletben mégis láthatták a nézők: két üres szék között, egy monitorról bejátszva. Előtte Boros Zoltánnal közösen, élőben felkonferáltuk a riportot. Ennek viszont nem maradt nyoma a szalagtárban. Utólag többször vitattuk a döntés helyességét, Zoltán a tíz évvel későbbi kerekasztal-beszélgetésben elmondta: „Akkor még hallgattam a politikumra, azt hittem, jobban tudják, mi történik.” Úgy gondolom, nehéz helyzetben volt, nem volt világos, hogy milyen következményekkel jár az adásra nézve az igazság kimondása, ha ez a film a csendszünet ellenére kikerül az éterbe. Március 24-én magára maradt a döntéssel, miközben mind a tévé vezetősége, mind a politikum a saját érdekét tekintve gyakorolt nyomást a szerkesztőségre.

Marosvásárhely fekete márciusának hat magyar és két román halottja volt. Börtönbe került 43 magyar és cigány, román egy sem. Mihai Cofariu támadóját, Cseresznyés Pált

évekig fogva tartották, roncsként került ki a börtönből.

Frunda György: Az igazságszolgáltatás ma sem perfekt Romániában. '90-ben biztos, hogy a ceausiszta igazságszolgáltatás volt, az akkori főügyész elmondta a szemembe, hogy románt ő nem fog bíróság elé állíttatni, ugyanakkor pénzbírságotak több románt.

S. K.: Sokan tették kockára az életüket a márciusi pogromot megelőző hetekben is. Farkas Istvánnak kis híján a szemét verték ki. Miholcsa Gyulát, a dokumentumfilm operatőrért arról kérdeztem, milyen emléket őriz a márciusi eseményekről.

Miholcsa Gyula: Filmeztem, ahol lehetett, és emlékszem, hogy amikor

a magyar oldalon voltam, akkor az egyszerű magyar emberek, asszonyok, öregek, akik ott voltak és nem tudták, hogy én magyar vagyok, sokan románul szóltak hozzám, hogy menjek oda és filmezzem azt is, hogy lássák, mi történik ott. A másik felén viszont, a román oldal, nagyon veszélyes volt oda menni, mert tudtuk azt, hogy ott másokat megverték.

S. K.: Marosvásárhely főterén ma már semmi nem emlékeztet a 16 évvel ezelőtti történetekre. Az élet felszínéről eltűntek a sebek. A fekete március azonban sok család életét tönkretette. Statisztikai adatok szerint közel 15 ezren emigráltak az utóbbi 15 évben, minek következtében felbillent az etnikai egyensúly. Az események évekkel visszavetették gazdaságilag is a várost és környékét.

Sch. E.: A marosvásárhelyi események olyan éket vertek és olyan bizalmatlanságot hoztak létre a román és a magyar kapcsolatokban, aminek igazán nincs precedense az utolsó 200 évben. Ez egy olyan súlyos esemény volt, amit nagyon nehéz kihevernie a két közösségnek. Az élet itt normális, mondanám, ha az utca emberét megkérdezzük, akkor ő azt állítja, mint mi, hogy normálisan lehet élni Marosvásárhelyen, hogy a baráti körök visszaépültek, hogy a kollégák között jó a kapcsolat, de közösségi szinten létrejött egy olyan történelmi bizalmatlanság, ami nagyon aláássa az erdélyi identitást és az erdélyi szolidaritást, az összefogást, a közös jövő elképzelését.

K. S.: Ha nem is felejtette el Vásárhely ezt a dolgot, de túltette magát rajta. Gyakorlatilag két párhuzamos társadalom létezik, egy magyar és egy román, és minimális az érintkezés közöttük.

M. Gy.: Habár arról beszélnek, hogy a sebek beforrtak, ez nem igaz. Ott külön vannak a magyarok, külön a románok, mindenki éli a saját életét, Vásárhely kettészakadt. És ez meg fog maradni mindaddig, szerintem, amíg ki nem derítik azt, hogy kik szervezték egész fentről ezeket az eseményeket. Azért, mert amíg ez nem derül ki, hogy ki szervezte, ki vigyázott arra, hogy a rendőrség ne lépjen közbe, ki hagyta, hogy a sajtóban hazugságok jelenjenek meg, mindaddig, amíg ez nem derül ki, addig a román fél azt fogja hinni, hogy az egyszerű magyar emberek voltak, akik kiprovokál-

ták, akik bűnösök voltak, és ugyanúgy a magyarok azt fogják hinni, hogy az az egyszerű román ember, akivel az utcán verekedett, az lett volna a hibás.

S. K.: Marosvásárhely fekete márciusa több szempontból lezáratlan ügy. A parlamenti vizsgálóbizottság a tényeket halmozta, de nem adott választ arra, hogy kik álltak az események hátterében. Kérdés az is, hogy megfontolt döntés volt-e akkor az RMDSZ részéről tárgyalóasztalhoz ülni a Vatra Românească nacionalista szervezettel és ezzel legitimizálni mint a románság képviselőjét. *(Miközben a román ellenzék, az értelmiség rangos képviselői kiálltak a magyarság ügye mellett.)* Lehet, hogy egy eredetileg vesztésre ítélt csata tényszerű feltárása és a szervezők leleplezése eredményeképpen a régi hatalmi mentalitás s a Securitate összeomlott volna, s már rég az Európai Unió tagja lenne az ország. Persze az is kérdés, hogy a nemzetközi konstelláció alkalmas volt-e akkor egy valószínűsíthető polgárháború hatálytalanítására. Hogy meg tudott volna gátolni egy feltételezhető magyar holokausztot? Ahogy ezeket a képeket nézem, arra gondolok, hogy az élet számtalan helyzetben készíti az embert helytállásra. Mikor 16 évvel ezelőtt belekerültem egy történelmi esemény kellős közepébe, azt hittem, hogy sikerül a tényeket egymás mellé rakva az igazságot feltárni. Noha minden tőlem telhetőt megtettem, nem úgy lett. A marosvásárhelyi fekete március feltárása várat magára, mert vannak

még a politikai színtéren olyanok, akik szereplők voltak, akiknek továbbra is érdekük a feszültségkeltés, a nacionalizmus ébrentartása. Egy emberélet talán kevés arra, hogy kitörlődjön az emlékekből. A történelem azonban nagyobb léptekkel mér.

Vége stáblista.

Az igazság felszabadít. Mondjuk és elhisszük ennek a valóságtartalmát. De alapvetően ez nem ilyen egyszerű. Rész-igazságok birtokában az ember nem lát rá a teljes valóságra. Mint ahogy ennek a filmnek a szerzői sem, akik akkor és abban a helyzetben csak az elérhető információkból, archív felvételekből szerkeszthették meg, az általuk (is) megélt, tömegeket manipuláló, több helyszínen zajló drámai történéseket. Aki kíváncsi lesz rá, és veszi magának a fáradságot, hogy további részletekkel egészítse ki a dokumentumfilmbe szerkesztett valóságképet, az sok újdonságot talál az interneten is.

Kincses Előd 2015-ben megjelent könyvében Demény Lajos történészt idézi a Vatra Românească kulturális szervezet gyökereivel kapcsolatban. „Ezt még 1938-ban hozták létre a királyi diktatúra fellépése elől az Egyesült Államokba menekült vasgárdisták, élükön egy Moruşca nevezetű ortodox püspökkel... 1988-tól egészen 1990 februárjáig–márciusáig, amikor Marosvásárhelyen s majd csaknem az egész országban a Petre Roman vezette kormány hathatós támogatásával létrejött az úgynevezett kulturális szervezet, a Vatra Românească, ez utóbbi megalapítói és vezetői közül többen vendégei voltak az amerikai Vatra Românească vasgárdista szervezetnek és biztosították számukra a kellő kiképzést a diverziók szervezésében.”

Az sem titok már, ki nem engedélyezte, hogy a rendőrség és a katonaság közbelépjen március 19-én, és megfékezze napközben a feltüzelt tömeget a város főterén, megakadályozza az RMDSZ székháza elleni támadást és megvédje a padlásra menekült 79 személyt, köztük a Herder-díjas Sütő András író. De azt is tudjuk, hogy nem a sokat mediatizált Mihai Cofariu volt az ír televíziós filmfelvételén, őt már akkor leütötték, amikor a teherautóról leszállt. Kincses Előd idézett könyvében megjelent a *Bild am Sonntag* 1990. március

25-i tudósítása arról, hogy a Grand Szálló előtt súlyosan bántalmazott áldozat neve Ioan Secarea nyárádtói lakos. Kérdezhetnénk, minek volt szükség a személyek fölcserélésére? De azon is elgondolkozhat az ember ennyi év távlatából, hogy volt-e egyáltalán ilyen tévés, akit a Grand hotel tetejére fölengedtek a biztonsági emberek többórás anyag rögzítésére. Vagy a még decemberben „felfüggesztett” állambiztonság kamerákkal ellátott emberei „dokumentálták” a forradalom óta kitervelt forgatókönyvet.

Az igazságot nem mindig lehet kimondani, mert visszaélnék vele, de az egyetlen út az emberi szabadsághoz.

Felhasznált irodalom

1. Wikipédia. *Fekete március* (más néven marosvásárhelyi pogrom, románul *Violențele interetnice de la Tîrgu Mureș*)
2. *Az én márciusom*. Simonffy Katalin és Miholcsa Gyula filmje. RTV magyar adás, 2005. Újravétel: 2017. március 21., megtekinthető a magyar adás honlapon
3. *Nyílt tér*, 1999. II. rész. RTV magyar adás. Archív: 19-i áldozatok. Telefoninterjú Farkas Istvánnal. Stúdióbeszélgetés. A média szerepe. Miért nem ment adásba a kazettánk március 24-én? Meghívott: Verestóy Attila RMDSZ-szenátor, Boros Zoltán, Simonffy Katalin.
4. *A marosvásárhelyi román–magyar etnikai konfliktus*. Hírösszefoglaló 2015. március 19., 19.32 „A történeteket vizsgáló bukaresti parlamenti bizottság jelentése 190 román és 88 magyar sebesültről, 3 román és 3 magyar halottról tett említést. A dokumentum románokat és magyarokat egyaránt hibáztatott, de nem tisztázta, kik robbantották ki a véres eseményeket. A későbbiekben több mint 40 embert ítéltek el, de közülük csak kettő volt román, a legsúlyosabb ítéletet, tíz évet Cseresznyés Pál kapta 1992-ben, mert beletaposott egy földön fekvő románba. A marosvásárhelyi vérengzésnek messzeható követke-

ményei lettek. A közvélemény számára ez igazolta a Securitatét felváltó Román Hírszerző Szolgálat (SRI) létrehozásának létjogosultságát. A sokkolt romániai magyarság körében pedig egy újabb kivándorlási hullám indult el.”

5. Kincses Előd: *Marosvásárhely fekete márciusa*. Harmadik, bővített kiadás. Kriterion Könyvkiadó, 2015.

6. *Dosarul Brucan*. Documente ale Direcției a III-a Contraspionaj a Departamentului Securității Statului 1987–1989. Ediția a II-a adăugită.

2008, 2013 by Editura Polirom. “1989, 30 decembrie – printr-o hotărâre a Consiliului Frontului Salvării Naționale, organele de securitate sunt dizolvate. (Google e-könyvek. 1/1 találat a könyvben a Frontul Salvării Naționale 1989, Decret pentru dizolvarea Securității keresőszóra)

Szerkesztette: **SIMONFFY KATALIN**